

Konference k vědecké práci v armádě

O vědecké práci na katedrách VA AZ

Inženýr plukovník doc.

Ing. Dr. Bedřich Chrástil

Současné vysoce zdůvodněné úsilí o rozvoj a maximální efektivnost vědecké práce v ozbrojených silách naší socialistické vlasti sleduje zejména také cíl využít k vědecké práci velkých kádrových a materiálních kapacit vojenských vysokých škol. V dosa-
vadní struktuře vědecké práce a výzkumu v armádě představuje VA AZ největší akumulaci vědeckých kádru a materiálních prostředků k této činnosti.

Avšak základní poslání VA AZ spočívá ve výchově vysokoškolsky vzdělaných velitelů, vojenských inženýrů a konstruktérů pro zbrojní průmysl. K tomu přistupuje nevyhnutelný úkol pravidelně doplňovat teoretické znalosti absolventů VA AZ i jiných důstojníků různými formami postgraduálního školení. VA AZ je také místem, oprávněným udělovat vědecké hodnosti kandidátů a doktorů věd v oborech, schválených Státní komisí pro vědecké hodnosti. Na VA AZ se konají docentské habilitace a schvalují návrhy na jmenování a ustanovování profesorů a docentů.

Není třeba zvláště podrobně zdůrazňovat že vysoce odborná, soudobá a ideově jasná pedagogická práce všech učitelů VA AZ není myslitelná bez podrobné znalosti potřeb vojsk v daném směru a bez pravidelné studijní a vědecké práce. Avšak vědecká výchova posluchačů a učitelů může být účinná jen na základě jejich konkrétní vědecké práce.

Ohniskem učeně výchovné a vědecké práce na VA AZ musí být každá katedra. Je třeba zvážit všechny pravděpodobné nároky na příslušnou katedru z hlediska učeně výchovné práce a z hlediska vědeckých a výzkumných požadavků druhů vojsk a správ MNO, aby bylo dosaženo žádoucí jednoty a ekvivalence pedagogické a vědecké činnosti na katedrách. Za předpokladu přiznání stejné společenské váhy obou činností bude pak již možné stanovit jejich správné proporce a podle výkonnostních norem vykázkulovat potřebné počty pracovníků kateder všech nutných kategorií.

Každá katedra VA AZ musí tedy vyučovat, řešit vojenskovědecké, popřípadě vědeckovýzkumné úkoly podle požadavků a plánu MNO a výkonem těchto činností také vychovávat nové vědecké kádry pro vlastní potřebu i pro potřebu jiných částí organismu armády.

Přiznáme-li tuto rámcovou pracovní náplň kateder, pak musíme ovšem v zájmu věci se vši důsledností domyslet a zajistit podmínky jejího úspěšného plnění.

Každý učitel VA AZ je především pedagogem. Vědecká práce nemusí u něj být vždy bezprostředním cílem, ale prostředkem získávání pedagogického mistrovství a soudobé úrovně v daném vědním oboru. Jako prostředek není však vědecká práce učitele o nic méně naléhavá, než u vědeckého pracovníka na vědeckém pracovišti. Rozdíl je pouze v tom, že hlavním výsledným produktem učitelovy práce je dobrý absolvent, zatímco finálním produktem vědeckého pracovníka je vědecký výsledek.

Toto zásadní rozlišení prostředku a cíle v práci vysokoškolského učitele má svůj hluboký význam pro hodnocení učitele a pro jeho konkrétní přístup k pedagogickému procesu. Ještě velmi často se setkáváme s tendencemi učitelů plnit jejich základní povinnosti jen okrajově, zatímco těžší své práce vidí ve vědecké činnosti.

Diskuse o této otázce je velmi citlivá a důležitá. Je pravdou, že v současné době a v celostátním měřítku jsou podmínky pro vědeckou práci na katedrách vysokých škol většinou nevyhovující. Jde však o to, aby v současné „svaté válce“ za rozvoj vědecké práce na katedrách nedošlo k nežádoucímu výkyvu do druhého extrému, že by totiž opět pedagogická práce se stala okrajově a řemeslně vykonávanou činností pod suverénní nadvládou stimulů efektivnosti vědecké práce, vhodných a nutných v podmínkách života a práce vědeckých a výzkumných útavů a středisek.

Zajisté jde také o to, aby vědecká práce na katedrách byla organizovaná, plánovitá a

efektivní. Řeší-li učitel nebo kolektiv učitelů vědecký problém, musí postupovat podle stejné metodiky, jako každý jiný vědecký pracovník a musí nakonec také vykazovat uzavřené výsledky, důkazy, zkoušky a kalkulace. V tom rozdílu není a nemůže být. Také je žádoucí, aby vědecky pracoval každý učitel. Rozdíl je však v míře vědecké činnosti učitele, a v jejím vlivu na úroveň učebně výchovného a politickovýchovného procesu jako hlavního pracovního pole učitele.

Je přirozené, že dobrá a odpovědná vědecká práce učitele může mít jen kladný vliv na úroveň pedagogického procesu.

Vysokoškolský učitel je však odměňován jako učitel, vychovatel. Těžiště jeho práce musí proto být mezi posluchači. Casové proporce mezi pedagogickou a vědeckou činností učitele nelze také jednotně stanovit pro všechny učitele a ani pro učitele stejného pedagogického stupně.

Soudobé pojetí funkce vysoké školy vůbec a vojenské vysoké školy zvláště vyžaduje zcela nový přístup k chápání funkce katedry, jejich povinnosti, složení a počtu pracovníků. Právě katedry VA AZ zasluhují zcela odlišný postup při řešení těchto otázek. Kalkulace počtu učitelů v přímém vztahu k počtu posluchačů, plně zdůvodněná v podmínkách civilních vysokých škol, je z hlediska VA AZ zcela nemístná a absurdní. Je-li prokázána objektivní nutnost školit v takových a takových specializacích na VA AZ takové a takové počty posluchačů, pak se této nutnosti nutně podřizují i hlediska efektivnosti. Nelze-li v těchto specializacích školit vojenské odborníky na civilních vysokých školách a nelze-li zvyšovat počty posluchačů, pak tato investice musí být realizována, jako je realizován celý systém obrany země. Je nám přece známo, že ještě v etapě budování komunistické společnosti budeme muset počítat s nezbytnými náklady na bezpečnost a obranyschopnost vlastní a že tedy jednota budování a obrany socialistické resp. komunistické společnosti je dlouhodobě platnou zákonností.

Jiný důvod, proč musíme zcela odlišně přistupovat ke kalkulaci učitelů na katedrách VA AZ spočívá v tom, že ozbrojená síla nemohou budovat síť jednoúčelových vědeckých pracovišť v tom rozsahu, jak by to zájem obrany země skutečně vyžadoval. Ani úzká a prohlubující se spolupráce s ČSAV a jejími ústavy nemůže zcela nahradit ty potřeby, které vyplývají z prudké proměnlivosti metod vedení bojové činnosti a války v celku a stále více se odrážející také v nárocích na nové technické prostřed-

ky. Z tohoto hlediska představují fakultní katedry VA AZ nedocenitelné rezervy vědeckých kapacit, jichž může být při dobré kalkulaci prostředků velmi efektivně využito k řešení nejdůležitějších vojenskovědeckých a vědeckovýzkumných problémů.

Doplňujícím a neméně významným argumentem pro specifickou kalkulaci učitelů na katedrách VA AZ je také skutečnost, že konstrukce studia a výchovy posluchačů všech specializací musí odpovídat potřebě okamžitého použití posluchačů všech ročníků v případě mimořádných opatření a válek podle jejich mobilizačního určení. Tento systém výchovy vyžaduje kontaktní spojení učitelů s praxí vojsk a schopnost znát a řešit jejich perspektivní potřeby. A právě proto je vědecká práce učitelů s maximální účastí posluchačů ve prospěch vojsk nejvyšším příkazem soudobé situace ve vztahu k VA AZ.

Na první pohled by se zdálo, že jediným a hlavním důvodem málo rozvinuté vědecké práce na VA AZ jsou nevyhovující tabulkové počty učitelů na katedrách. Takový dojem a tvrzení by nebylo správné a v každém případě nepostačující.

Je třeba otevřeně říci, že druhou vážnou příčinou malé efektivnosti vědecké práce na VA AZ je také velmi často nízká odborná úroveň učitelů, nepostačující teoretická připravenost i malé praktické zkušenosti z práce u vojsk. Jestliže bychom se chtěli pohybovat v bludném kruhu, stačí prohlásit, že je tomu tak proto, že právě vědecky nemohou soustavně pracovat.

Avšak hlavní příčina spočívá ve společenskoeconomické disproporcii v postavení vědeckých pracovníků a učitelů vysokých škol. Zatímco pracovníci vědeckých ústavů plánovitě, cílevědomě a klidně plní své jednoúčelové poslání, klesají vysokoškolské učitelé v převážné většině pod tíhou nejrozmanitějších úkolů pedagogické, politické, vědecké a organizační povahy, jsouce přitom diskriminováni svým hospodářským postavením vůči vědeckým ústavům. Proto došlo, a stále ještě dochází, ke zcela přirozenému přesunu těch nejchytřejších a nejschopnějších kádřů z vysokých škol do ústavů ČSAV i do resortních a podnikových vědeckých a výzkumných institucí. Vážnost této situace má své neblahé následky i na VA AZ, neboť na třech inženýrských fakultách a celookadematických katedrách je z celkového počtu učitelských míst systemizováno celkem 36,3 % míst pro občanské učitele. Také v oblasti vojenských věd a v technických oborech s vojenskou systemizací se svým způsobem odráží tato sku-

tečnost. Velitelství druhů vojsk a správ MNO se často úporně brání a zdráhají uvolňovat pro výkon učitelských funkcí na VA AZ navrhované důstojníky s poukazem na přednostní význam velení vojsku. Podobně tomu bývá i ve vztahu ke štábům vyšších vševojskových velitelství. Je ovšem třeba vidět, že tato praxe je bludným kruhem v soustavě některých problémů a potíží v rámci vojenské výchovy. VA AZ produkuje velitele a pracovníky štábů útvarů a příslušníky štábů svazků. Odborná, politická a charakterová úroveň vychovatelů silně podmiňuje konečný profil absolventů. Nelze vyvrátit názor, že na katedrách VA AZ by na všech vojenských místech měla být elita našeho důstojnického sboru, elita ve smyslu nejlepších politických, charakterových a odborných kvalit. Nelze se proto také trvale bránit požadavku modifikovaného konkursního řízení při obsazování vojenských učitelských míst na VA AZ.

Nelze také potřínit názor, že v dalším vývoji vojenskopolitické situace ve světě může docházet k různým organizačním a početním proměnám armád, že však je třeba trvale sledovat a zvyšovat úroveň vojenské teorie, bojových prostředků, štábů svazků a svazů i celého systému obrany země. Tento vývoj není myslitelný bez nepetržitě a stupňované činnosti vojenských vysokých škol a vědeckých institucí, i když počty posluchačů mohou klesat. Právě rozvoj vědecké práce vojenských vysokých škol a regulace jejího objemu budou hospodářským ekvivalentem proměnlivého rozsahu učebně výchovné práce.

V souvislosti s otázkou výběru učitelů pro VA AZ se chce dotknout ještě jedné zásadní věci. Vysokoškolský zákon, platný v plném rozsahu i pro vojenské vysoké školy, přiznává profesorům platnost pracovního poměru do 70. roku věku. Podobně je tomu i s doktory věd v ústavě ČSAV. Nelze říci, že by tato skutečnost byla nějakým „buržoazním přežitkem“ ve školství a vědě, ale naopak, že je výrazem úcty a vážnosti k znalostem, zkušenostem a výkonům těchto pracovníků včetně docenění efektivnosti jejich práce v tomto zralém období.

V ozbrojených silách naší vlasti tento postup zatím není normalizován žádnými směrnici. Je třeba vidět, že profesory, docenty a doktory věd budeme navrhovat i v oblasti vojenských věd. Budou to zpravidla důstojníci nebo generálové vysokých kvalit a bohatých zkušeností. Posílat takové pracovníky „ex officio“ kolem 55. roku jejich věku do zálohy by bylo neodpustitelnou pošetilostí, neboť v plném rozmachu

svých tvůrčích sil vykonají ve prospěch armády ještě obrovskou práci ve svém oboru. Z tohoto hlediska není přece rozdíl mezi vědami vojenskými a ostatními. I když nemůže jít o mechanické přenesení praxe civilních vysokých škol a ČSAV do podmínek resortu MNO, přece je nanejvýše třeba se s tímto stavem brzy vypořádat a rozhodnout o přízpůsobeném postupu na vojenských vysokých školách a vojenských vědeckých ústavech.

Tím ovšem podstatně vzroste přitažlivost i význam pedagogické a vědecké práce na vojenských a vojenských inženýrských katedrách VA AZ a bude učiněn další významný krok na cestě k rozvinutí komplexního charakteru vojenských vysokých škol.

Dále chce vyjasnit otázku, co vlastně možno v činnosti kateder považovat za vědeckou práci. Je přirozené, že veškerá učební činnost učitele má být rozvíjena na základě vědeckých pracovních metod. Za vědeckou činnost budeme ovšem považovat jen řešení vědeckých a výzkumných úkolů, uložených VA AZ rozkazem náčelníka generálního štábu. Podle povahy kateder přistoupí k tomu ještě některé učební a metodické materiály z vojenskovedních disciplín, jmenovitě úkoly (požadavky) průmyslu a ve výjimečných případech iniciativní úkoly kateder. Všechny vědecké a výzkumné úkoly kateder musí být ovšem schváleny náčelníky fakult, náčelníkem VA AZ a konečně náčelníkem generálního štábu.

Charakter vědecké činnosti učitele není dán ovšem jen tím, že v plánu vědecké práce jsou mu uloženy úkoly. Tyto úkoly je třeba řešit, dorešit a závěry (kladné nebo záporné) publikovat, obhájit a usilovat o jejich realizaci. Jen po splnění všech naznačených částí vědeckovýzkumného procesu lze hovořit o skutečné vědecké činnosti učitele a tedy o jeho vědeckém profilu.

Naproti tomu nelze zpravidla považovat za vědeckou práci psaní a vydávání učebních textů, skript a učebnic ze základních teoretických a technických předmětů, pokud ovšem ve výjimečných případech by taková činnost nebyla uložena plánem vědecké práce při zvláštním charakteru těchto studijních materiálů (vojenské řady a předpisy, směrnice apod.).

Je pochopitelné, že studijní prameny musí být vytvořeny vědeckým způsobem. Avšak zabezpečovat učebně výchovný proces studijními prameny je nedílnou součástí tohoto procesu a základní povinností každého učitele.

Výklad této otázky má širší význam, který zde nebudu rozvádět. Jen stručně chci

poznamenat, že je také důležitý z hlediska udělování vědeckých hodností.

Na základě předchozích úvah o podmínkách vědecké práce na katedrách VA AZ lze říci tyto stručné závěry:

1. Učebně výchovný proces je základní funkcí VA AZ, jejích fakult a kateder.

2. V zájmu soudobosti i předstihu učebně výchovného procesu před praxí a potřebami vojsk je nevyhnutelná vědecká práce všech učitelů VA AZ a vědecká výchova všech posluchačů. I když je vědecká práce učitelů prostředkem k dosažení a udržení soudobosti a předstihu výuky před praxí, musí být v plném souladu s vědeckými a výzkumnými potřebami vojsk, MNO a zbrojního průmyslu. Tím se nejefektivněji realizuje spojené teorie s praxí, školy se životem a docílují se tak komplexního, organického jednotného charakteru vysoké školy.

3. Kalkulace počtu učitelů všech pedagogických stupňů na katedrách VA AZ musí být založena na zajištění chodu nevyhnutelných studijních specializací bez ohledu na počty posluchačů. Vědecká činnost všech učitelů jako neoddělitelná součást jejich pracovních povinností a konkrétně a úzce spjatá s řešením jmenovitých úkolů MNO plně zaručuje maximální využití všech

schopností a času učitelů bez ohledu na proměny v rozsahu učebních povinností.

4. V celostátním i celoomrádním měřítku je třeba korigovat společenskoeconomické postavení vysokoškolských profesorů a docentů ve vztahu k pracovníkům vědeckých ústavů. Jen tak je možno vystihnout podstatně složitější a náročnější poslání těchto učitelů a zvýšit přitažlivost práce na vysokých školách.

5. Místa profesorů a docentů na katedrách VA AZ, systemizovaná pro důstojníky a generály z povolání je třeba obsazovat na základě konkursního řízení, byť i modifikovaného na zvláštní podmínky armády.

6. V logickém souladu s praxí civilních vysokých škol a ČSAV je třeba prodloužit věkovou hranici pro aktivní výkon služby těch důstojníků a generálů, kteří dosáhli hodnosti doktorů věd nebo byli jmenováni profesory a docenty, pokud tomu ovšem nebrání zdravotní nebo jiné závažné důvody.

Realizaci předchozích návrhů se vytvoří z VA ARZ skutečné centrum vojenskovo-výchovné a vojenskovědecké práce nejvyšší úrovně. Takové centrum bude zaručovat v oblasti vojenských a vojenskotechnických věd maximální výsledky s potřebným a v podmínkách armády nevyhnutelným předstihem jak ve výuce, tak ve vědecké práci.

K matematizaci metod soudobé vojenské vědy

Major Svatoslav G o s m a n

Jedním ze základních předpokladů úspěchů každé vědecké práce je úspěšný výběr a používání příslušných vědeckých metod a s tím i související metodika a „technika“ vědecké práce. Dějiny vědy potvrzují, že „výběr“ příslušné metody nezáleží pochopitelně na libovůli či „vnitřní dohodě“ vědce (máme na mysli vědeckou metodu), ale závisí na povaze jevů a skutečností (předmětu), které jsou předmětem zkoumání té oné vědy. Proto např. metody vojenské vědy jsou značně odlišné od metod takových dalších společenských věd, jako je lingvistika či pedagogika, ačkoli všechny používají společnou obecnou metodu — již je materialistická dialektika.

Z hlediska vnitřního vývoje jevů dochází k tomu, že na určitém stupni společenského, vědeckého a technického vývoje je nutné vždy znovu zkoumat předmět a metody příslušných věd, že zákonitě tedy dochází v důsledku diferenciací a integrace vědy k novému stanovení předmětu a specifických metod té oné vědy. Tak je tomu současně i ve vojenské vědě.

Z tohoto hlediska je jenom logické, že nezbytnou součástí připravované konference o vědecké práci v naší armádě, jak to také naznačují jasně vydané teze, tvoří otázky metodologické, otázky metod vojenskovědeckého zkoumání zejména.